

СТАНОВИЩЕ

206

15.11.2016

от доц. д-р Теодоричка Илиева Готовска-Хенце, научен сътрудник в
Института за исторически изследвания, БАН

за дисертационния труд на доц.д-р Тамара Петрова Стоилова

„Русия във века на Просвещението и революцията. Имперски интереси и политика.“

За проблемите от общата история се пише трудно. На изследователя е нужно повече време за навлизане в тях, за запознаване с изворите, които в по-голямата си част не са на разположение постоянно, за разучаване на приносите на историографските школи. Най-често се стига до изследване на двустранни отношения в един конкретен период от общата европейска история.

По мащабите на времевия и тематичния си обхват, предлаганата монография в обем на 570 с. предлага един много по-широк поглед към европейската история в един изключително важен период, заключен между Просвещението и Великата френска революция. Въпреки, че центърът на изследването е Русия и политиката на Екатерина Велика, в изложението са представени най-важните проблеми и противоречия на европейската политика, както и на отношенията с Османската империя. В този смисъл монографията представлява смел опит да се представят главните процеси през последните двадесет години на XVIII в., довели до включването на Руската империя в европейското политическо пространство. Наред с това православната империя прави една твърда международна заявка и в друга посока – Северното Причерноморие. Това най-добре в изложението е илюстрирано с изграждането на крепостта Херсон, затова в изложението на този въпрос е отделено специално внимание.

Център на цялата държавна дейност през 18 в. е монархът. Макар и не поставена като специален обект на изследване, образът на великата

императрица и нейният замисъл присъства във всяка инициатива, държавно дело или дори строеж на пристанище. По това време се натрупва огромен брой писмени източници от различен характер, които дават представа и за механизмите, чрез които се реализира замисъла на владетеля. Авторката добре познава преобладаващата от огромното количество натрупан писмен материал. Нещо повече - тя за първи път пуска в научно обръщение и непубликувани материали от фондовете на Архив внешней политики Россической империи в Москва и Haus-Hof- und Staatsarchiv във Виена. Счита за много уместно представянето на имперските амбиции и цели чрез дейността на конкретни лица – на посланика в Константинопол Яков Булгаков през 80-те години и на дипломатическата мисия на М.Н. Кутузов от 90-те години на 18 в. Освен че са осветлени неизвестни моменти /особено от дейността на Кутузов/, представянето на дипломатическата активност на тези имперски представители дава възможност за разкриване на трайните приоритети в политиката на Екатерина Велика. Интересите в Черноморието и Кавказ през последните 20 години на 18 в. са представени подробно във Втора глава на изследването. В столицата на Османската империя пребивават много чуждестранни дипломати, тя е център на международната дипломация и поради това интересен източник на информация.

Сключването на кючуккайнарджийския договор на Русия с Турция /1774 г./ отваря пътя на северната империя към топлите черноморски проливи, но което е по-важно за балканските славяни - Петербург си извоюва правото на покровител на православно население в Османската империя. Изложението убедително доказва, че става дума за определен успех на руската дипломация, /решена е не на последно място и по-нататъшната принадлежност на Крим и на Грузия към Русия/ и поради това и предверие на нова война. /1787-1791/. Поредният руско-турски конфликт и войната с Швеция ангажират Петербург и затова там не обръщат особено внимание на избухналата в Париж революция. Но това не е единствената причина. Изложението убедително доказва, че в началния етап на революционните промени руската императрица не се чувства обезпокоена, просто защото някои от тях тя вече е предприела, пък и събитията

се развиват сравнително далеч. Избухването на революционни метежи в съседна Полша обаче приближават революцията до границите на империята и поради това налагат нейната по-активна политика.

Трета глава в два параграфа проследява разволя на събитията в двете основни революционни огнища - Франция и Полша. Едва края на войната с Турция „развързва“ ръцете на императрицата, за да се справи в Полша. За защита на интересите ѝ там са ангажирани двама нейни довереници. В крайна сметка съдбата на Полша е решена в международен план с двете подялби, в които участва и Русия. За православната империя новоприсъединените територии трябва да изиграят ролята на допълнителна преграда пред разпространението на революционните идеи, пълзящи към нейните граници, от друга страна – с подялбата позициите ѝ на континента още повече се затвърдяват и в края на XVIII в. Русия е вече важен играч в европейското политическо пространство.

Забележките ми към труда са от общ характер. В изложението са представени толкова много пластове на анализ – идейни, политически, икономически, международна политика и дипломация и пр., че използвания хронологически принцип неизбежно разкъсва отделните теми, чрез вмъкването на разказ за други текущи събития. За пример ще посоча така добре разработените въпроси взаимодействия на Русия с френските философи от епохата на Просвещението, следващите глави са посветени на други, разбира се важни проблеми, но едва главата, посветена на Френската революция е логичното продължение на анализа за Просвещението. Един тематичен подход би преодолял до известна степен това „накъсване“, но разбира се, това е само препоръка за бъдеща работа. Пък и приложените публикации по темата доказват точно такъв подход.

Считам, че поради важноста на проблематиката, включването на нова документална база, обем на изследваните проблеми и анализ и принос към разработването им, предлаганата монография на Тамара П. Стоилова има всички достойнства и отговаря на всички необходими изисквания за присъждането на „Доктор на историческите науки“.

София, 09.03.2016.

Подпис:

